

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ

**У ПОШУКАХ НАЦІОНАЛЬНОГО
САМОУСВІДОМЛЕННЯ**

Відповідальна за випуск **Т.М. Ключ**
Комп'ютерна верстка, набір та оформлення **О.В. Дорохова**
Літературні редактори **Л.М. Казакова, Н.І. Шеша**

Пантелеймон Куліш: у пошуках національного самоусвідомлення: методичні рекомендації до проведення заходів з нагоди 205-річчя від дня народження Пантелеймона Куліша / КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»; уклад., комп. верстка, набір та оформ. О. Дорохова. – Чернігів, 2024. – 24 с.

Методичні поради присвячені 205-й річниці від дня народження фундатора українського відродження Пантелеймона Куліша. Подається матеріал про його життя та творчу діяльність, а також літературна гра для юних ерудитів, за допомогою яких працівники бібліотек для дітей і педагоги можуть познайомити читачів-дітей з постаттю Великого Українця.

Зам. № 5

© КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей», 2024 р.

Департамент культури і туризму, національностей та релігій
Чернігівської обласної державної адміністрації

КЗ «Чернігівська обласна бібліотека для дітей»
Чернігівської обласної ради

Пантелеймон Куліш:
у пошуках національного
самоусвідомлення

до 205-річчя від дня народження
Пантелеймона Куліша
методичні рекомендації

Чернігів – 2024

Історія будь-якої країни твориться людьми, і Україна не виняток. Серед плеяди видатних постатей, які творили українську історію, особливо виділяється Пантелеймон Олександрович Куліш. Це не просто ім'я в історії України. Це символ українського духу, невинної жаги до волі, самоствердження та розквіту рідної мови та культури. Його постать і досі надихає українців на нові звершення, а його твори залишаються невичерпним джерелом знань і естетичної насолоди.

Пантелеймон Куліш, без сумніву, належить до тих титанів, які творили історію української культури. Його ім'я, поряд з іменами Тараса Шевченка та Миколи Костомарова, сяє в сузір'ї "Наддніпрянської Трійці", яка заклала підвалини для розвитку модерної української літератури та мови. Його внесок в українську культуру складно переоцінити.

"Кулішівка": розроблений ним правопис став основою для сучасної української мови, значно вплинувши на її становлення та розвиток.

"Чорна рада": перший історичний роман в українській літературі, який захоплює читачів динамічним сюжетом, яскравими персонажами та глибоким зображенням історичної епохи.

Переклад Біблії: монументальна праця, яка зробила Святе Письмо доступним для широкого кола українців, сприяючи духовному розвитку нації.

Переклади світової класики: 13 п'єс Шекспіра, твори Байрона, Шилера та інших видатних письменників, майстерно перекладені Кулішем, збагатили українську літературу та відкрили українському читачеві нові світи.

Відомий український письменник, поет, драматург, історик, мовознавець, фольклорист, етнограф, перекладач, критик, публіцист, редактор та видавець **Пантелеймон Олександрович Куліш** народився 7 серпня 1819 року в містечку Вороніж колишнього Глухівського повіту Чернігівської губернії (тепер - Шосткинський район Сумської області).

Панько Куліш, так він згодом підписуватиметься, був дитиною від другого шлюбу заможного селянина Олександра Андрійовича і дочки козацького сотника Івана Гладкого Катерини. Дитинство хлопця пройшло на хуторі під Воронежем, де в атмосфері особливої пошани до народних традицій, слова, пісні, казок, легенд, переказів формувався характер майбутнього письменника.

З кінця 30-х років П.Куліш - слухач лекцій у Київському університеті. Вступити до цього престижного навчального закладу йому так і не вдалося, оскільки не мав документального підтвердження свого дворянського походження, хоча його батько й був вихідцем з козацько-старшинського роду. Однак слухання лекцій на словесному, а згодом на правничому факультеті стали для нього мало не визначальним періодом життя. Здобуті знання відкрили перед

ним шлях до посади викладача в Луцькому дворянському училищі.

У цей же час П.Куліш заявляє про себе як письменник. Пізніше П.Куліш працює на різних посадах у Києві, Рівному. Опублікувавши перші розділи роману «Чорна рада» у журналі «Современник» за 1845 рік, письменник здобуває визнання громадськості.

Ректор Петербурзького університету П.Плетньов запрошує його на викладацьку роботу до університету.

Через два роки після одруження з Олександрою Білозерською (молодшою сестрою Василя Білозерського), у 1843 році, Пантелеймон Куліш за рекомендацією Петербурзької Академії наук вирушає у наукову експедицію до західнослов'янських земель.

Метою подорожі було ґрунтовне вивчення слов'янських мов, історії, культури та мистецтва. Його супроводжувала дружина. Але недовго тривали захоплюючі часи експедиції. У польській столиці Куліша заарештовують за належність до Кирило-Мефодіївського товариства. Після тривалих поневірянь та випробувань, йому, нарешті, призначають не таке вже й суворе покарання: заслання до Тули. Цей жорстокий удар долі, а згодом - роки тяжких поневірянь, злидні та постійний поліцейський нагляд лягли гнітючим тягарем на плечі молодого подружжя. Через виснажливе нервово перенапруження Олександра Михайлівна втратила дитину, й, на жаль, вже не змогла знову стати матір'ю. 1847

рік став для Пантелеймона Куліша поворотним. Завдяки допомозі друзів йому вдалося домогтися скасування жорсткої цензури, накладеної на його діяльність, та переїхати до Петербурга.

Цей поворот подій відкрив для письменника нову главу в житті. З подвоєною енергією він поринув у творчий процес, генеруючи свіжі ідеї та опрацьовуючи раніше кинуті проекти. Література та живопис стали його постійними супутниками, а творити добро в будь-який момент, коли з'являлася можливість, він вважав своїм головним обов'язком. Опорою, підтримкою й захисницею стає для письменника його дружина. Та часом душу письменника огортала ностальгія. І він шукав розради в нових романтичних захопленнях. Відомий його епістолярний роман з Олександрою Григорівною Милорадовичівною, освіченою панночкою з Калюжинець на Чернігівщині. З терпінням і мужністю Олександра Михайлівна переживала часи нерозуміння в родині, вірячи, що коханий рано чи пізно знайде душевну рівновагу.

У 1856-1857 рр. з'являється нарешті його двотомне видання «Записки о Южной Руси», збірка безцінних фольклорно-історичних та етнографічних нарисів, що викликала загальне схвалення.

Особливо успішним і плідним у творчому плані був для письменника 1857 рік. З'явився друком роман «Чорна рада», український буквар і читанка - «ГраMATка», «Народні оповідання» Марка Вовчка під його загальною редакцією,

відкривається власна друкарня. Письменник, сповнений грандіозних планів на майбутнє, чекає цензурних послаблень, клопочеться виданням першого українського часопису.

Дбаючи про патріотичне виховання співвітчизників, він розпочинає писати "Історичні оповідання". Першими з них стають "Хмельнитчина" та "Виговщина", опубліковані в журналі "Основа" у 1861 році. Працюючи у Варшаві в 1864-1868 рр., з 1871 року у Відні, а з 1873 - у Петербурзі на посаді редактора «Журнала Министерства путей сообщения», П.Куліш готує тритомне видання «История воссоединения Руси», яку з розчаруванням і навіть обуренням зустріла українська громадськість. Невдовзі він і сам переконується у хибності своїх поглядів. Довершенням усіх сумнівів став Емський указ 1876 року, згідно з яким заборонялося друкувати українською мовою будь-які тексти.

Пантелеймон Куліш по праву вважається однією з найвидатніших постатей в історії української літератури. Його титанічна праця на ниві культури, яка вигідно відрізняла його навіть серед плеяди блискучих сучасників, здобула щире визнання та захоплення з боку широкої публіки, мимоволі створивши навколо його особистості ореол творчої таємничості. Життєва позиція Пантелеймона Куліша та його активна громадянська діяльність вирізнялися певною суперечливістю, що часом призводило до неоднозначної оцінки його особистості та вчинків у суспільстві. Незважаючи на те, що П.Куліш не завжди йшов на компроміси, його принциповість у питаннях збереження самобутності

українського народу, його духовної спадщини, традицій та культури залишалась непохитною. Пристрасний характер письменника постійно шукав вираження для своїх високих прагнень, які були рушійною силою його життя як людини і як громадського діяча. Куліш знаходив розраду і силу в праці. Про те, як він йшов по життю, найкраще сказав його побратим Василь Білозерський: *«Куліш належав до тих людей, які своїм благородством, чемністю, великодушністю і розважливістю викликають повагу до нього кожного, хто має з ним справу. Він чоловік практичний і діяльний і не любить хапатися то за одно, то за друге і особливо неприхильний до того, що не схвалено спокійним глуздом».*

Згодом Пантелеймон Куліш оселяється на хуторі Мотронівка на Чернігівщині, який він називає на честь дружини (літературний псевдонім якої - Ганна Барвінок) Ганнина Пустинь. Тут він створює книгу «Хуторська філософія і поезія, віддалена від світу», яку після публікації у 1879 році цензура забороняє, а видання вилучає з продажу. В останні роки життя письменник багато перекладає. Повний творчих задумів, Пантелеймон Куліш зустрічає 1897 рік, але, на жаль, 14 лютого його життя обривається.

Цікаві факти про Пантелеймона Куліша

- Батько Пантелеймона був із козацько-старшинського роду, тому Куліш мав право навчатися в університеті, втім, через відсутність відповідних документів, був лише слухачем лекцій у Київському університеті.

- Пантелеймон Куліш став автором першого повного перекладу українською мовою Святого Письма з мов оригіналу. Цю монументальну працю він розпочав у 1860 році у співпраці з науковцем Іваном Пулюєм, якому належить переклад Псалтиря. "Старий Завіт" було перекладено з єврейської мови, а "Новий Завіт" - з грецького тексту.

Після трагічної пожежі в будинку Куліша, яка знищила рукопис першої редакції перекладу, вони розпочали роботу знову. До смерті письменника в 1897 році їм вдалося майже повністю завершити переклад всієї Біблії. На момент смерті Куліша неперекладеними залишалися лише незначні уривки "Старого Завіту", які згодом допоміг перекласти письменник Іван Нечуй-Левицький. У січні 1903 року, завдяки їхній самовідданій праці, друковане видання українського перекладу Біблії побачило світ у Лондоні.

- Псевдоніми П.Куліша - Панько Казюка, Павло Ратай, Хуторянин, Панько Олелькович та інші.

- Саме сусідка по хутору Уляна Терентіївна

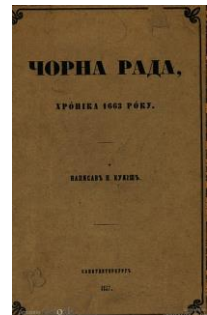
Мужиловська підштовхнула його до навчання в Новгород-Сіверській гімназії.

- Навчаючись, юнак, окрім захоплення словесністю, виявив ще й хист до малювання.

- Писав російською і українською мовою.

- Пантелеймон Куліш - автор першого українського історичного роману "Чорна рада" ("Чорна рада. Хроніка 1663 року"). Написаний протягом 14 років (задум виник у 1843 році, виданий у 1857 році), зразком для нього стала творчість В. Скотта.

Існує два оригінальні видання "Чорної ради": українською та російською мовами. Їх відрізняють сцени та деталі. До російського варіанту Куліш додав післямову, де обґрунтував право української мови на літературу. Також, на відміну від українського, російський текст має епіграфи до розділів.

- Пантелеймон Куліш 22 січня 1847 року одружився з Олександрою Білозерською (майбутньою письменницею Ганною Барвінок), яка була молодшою за нього на дев'ять років. Оселившись у Ганниній Пустині на Чернігівщині, письменник перейменував хутір Мотронівка на честь дружини.

- На весіллі Куліша дружбою (свідком) був Тарас Шевченко, відомий співучий, дотепний і веселий друг Пантелеймона.

- Куліш є автором першої фонетичної абетки для української мови. Її іноді ще називають «кулішівкою». У 1876 році «Кулішівку» заборонили, після виходу Емського указу (розпорядження російського імператора Олександра II, спрямованого на витіснення української мови з культурної сфери). Пізніше абетка зазнала певних змін і стала основою сучасного українського правопису.

- З Миколою Костомаровим подорожував Західною Європою.
- За членство в Кирило-Мефодіївському братстві його заарештували й заслали до Санкт-Петербурга. Там протягом трьох місяців він зазнав жорстоких допитів і катувань. Вагітна дружина, не витримавши пережитого, втратила дитину, і подружжя більше не могло мати дітей.

- Письменник відкрив власну друкарню «Типографія П.А.Куліша» за, отримані від літературної праці, гонорари.

- 1857 року Пантелеймон Куліш випустив "Граматку". Її зміст складала добірні тексти з пізнавальною та виховною метою: повчання, псалми, історичні оповідання. 1861 року "Граматку" було перевидано з доповненням у вигляді короткої історії України. Загальний обсяг видання становив 149 сторінок.

- Письменник негативно ставився до заколисування дітей перед сном, вважаючи його неефективним методом. Він

рекомендував батькам встановити чіткий режим годування, а не використовувати їжу як засіб для присипання дитини.

- Володіючи знаннями 10 мов, П.Куліш здобув славу завдяки своїй перекладацькій діяльності. Він став першим, хто переклав українською твори таких видатних авторів, як Гете, Гейне, Байрон, Шіллер, Шекспір та Пушкін. Ці переклади увійшли до збірки «Поетична Кобза», збагативши українську літературу перлинами світової поезії.

- Пантелеймон Куліш працював викладачем словесності в гімназіях Луцька, Києва, Рівного. Також працював у заможних поміщиків учителем.

- Перед смертю письменник цікавився мусульманським світом та засадами ісламу.

- Пантелеймон Куліш помер 14 лютого 1897 року на хуторі Мотронівка (Ганнина Пустинь). Ганна Барвінок пережила чоловіка на 13 років. Після його смерті впорядкувала архів, спогади, листування та інші матеріали, а потім продала хутір, щоб видати творчу спадщину письменника.

Останні роки життя Ганна Барвінок прожила в злиднях, але її зусиллями було видано найповніше зібрання творів Пантелеймона Куліша та створено його музей.

Екранізації

- ✓ За романом Куліша «Чорна рада» на Київській кіностудії ім. О.П. Довженка Микола Засєєв-Руденко створив однойменний 9-серійний телесеріал (2000).
<https://youtu.be/P1t5mrAyv14>
- ✓ Кінообраз самого письменника створив 2005 кінорежисер Станіслав Клименко у стрічці «Братство», 2005. Роль Куліша виконав актор В'ячеслав Довженко.

Музичні інтерпретації

В рамках культпроекту "Твої вірші, мої ноти" Артем Пивоваров та алуона алуона створили пісню "Люлі-люлі" (2022) на основі вірша Пантелеймона Куліша з однойменною назвою

<https://www.facebook.com/watch/?v=836631727494743>

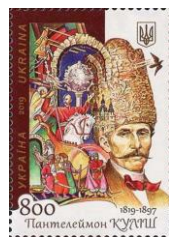
Вшанування пам'яті

- ✓ Площа Пантелеймона Куліша в Києві.
- ✓ У Тернополі є бульвар Пантелеймона Куліша, вулиці Пантелеймона Куліша є у містах Борзна, Козелець, Київ, Запоріжжя, Львів, Рівне, Чернігів, Трускавець.
- ✓ Меморіальна дошка на будинку у Відні, де мешкав Пантелеймон Куліш.
- ✓ У 1998 році встановлена меморіальна дошка Пантелеймону Кулішу та Івану Пулюю на будинку у 8-му районі Відня (Skodagasse 3,

1080 Wien), де у 1870-му році науковці працювали над першим перекладом Біблії українською мовою.

- ✓ У 2018 році в Києві на вулиці Великій Житомирській перед будинком № 19Б, біля Скверу київських інтелігентів, встановили пам'ятник Пантелеймону Кулішу.
- ✓ У липні 2019 року Національний банк України у серії «Видатні особистості України» випустив ювілейну монету «Пантелеймон Куліш (1819—1897)» номіналом 2 гривні.
- ✓ У серпні 2019 року Укрпошта випустила марку «Пантелеймон Куліш (1819—1897)». Дата випуску — 02.08.2019. Тираж — 130 000 прим.
- ✓ 8 серпня 2022 року у рамках відзначення 200-річчя з дня народження Пантелеймона Куліша у селищі Вороніж Сумської області відкрито пам'ятник, який відтворює образ юного Куліша з книгою в руках.

Афоризми Пантелеймона Куліша

- ✓ *Змовчана правда краща од голосної брехні.* /«Хата», 1860/
- ✓ *А то горе, що душа – наче птиця без крил хоче піднятися над землею, а туча до землі їй пригнітає.* /«Листи», 1856/

- ✓ *Їсте, п'єте, спите і любите Україну... Як не любить її, безсудницю, коли за те, за те одно, що вмiли гнути спину перед ледачими людьми, як і самі, діди, батьки та й ви з синами та дочками постали значними людьми або й панками! /«Вельможній Покозаччині», 1893/*
- ✓ *Знаймо добре, що ми в себе дома, серед своєї рідної сем'ї, у своїй рідній хаті, що нам ніхто її не дасть, ніхто не відійме, ніхто ж і не обогріє та й не освітить її так, як ми самі.*
- ✓ *Воскреснеш, нене, встанеш з домовини...
Тебе я словом правди привітаю,
І розіллється слава України
По всій вселенній, од краю до краю. /«Слово правди», 1882/*
- ✓ *І чужі ми чужинці
В рідній Україні,
Як пташина без гніздечка
На німій руїні. /«Ключ розуміння», 1882/*

Першорядна зірка нашого письменства

*Літературна гра для читачів-учнів 9-10 класів
до 205-річчя від дня народження П.О. Куліша*

Мета гри: Перевірити знання читачів з життєвого та творчого доробку Пантелеймона Куліша, залучити їх до читання його творів.

Умови гри: У грі, що складається з трьох турів можуть брати участь три команди, які по черзі шляхом жеребкування обирають по одному питанню із трьох секторів. За кожну правильну

відповідь команда отримує певну кількість балів. Якщо одна із команд не відповідає на задане запитання, право відповіді переходить до наступної команди, яка у разі вірної відповіді отримує 3 бали у будь-якому секторі. У разі, якщо жодна команда не дасть правильної відповіді, право відповідати отримують глядачі, які можуть передати зароблені 3 бали за вірну відповідь будь-якій команді на вибір. Виграє та команда, яка отримає найбільшу кількість балів.

Тур перший. «Біографія»

У цьому турі бібліотекарі мають змогу перевірити знання з біографії.

Сектор «Бліц-факти» (3 бали).

1. Скільки років минає від дня народження Пантелеймона Куліша у 2024 році? ***(205).***
2. Де народився Великий українець? ***(містечко Вороніж колишнього Глухівського повіту Чернігівської губернії (нині - Шосткинський район Сумської області).***
3. Хто був «духовною матір'ю» Пантелеймона Куліша? ***(Мужиловська Уляна Терентіївна).***
4. Ким Пантелеймону Кулішу приходиться письменниця Ганна Барвінок? ***(Дружиною. Справжнє ім'я Олександра Михайлівна Білозерська).***
5. Який визначний діяч української культури був боярином на весіллі Пантелеймона Куліша? ***(Тарас Григорович Шевченко).***
6. Участь у якому товаристві стала причиною арешту Пантелеймона Куліша? ***(Кирило-Методієвському товаристві, де він очолював ліберальне крило).***

7. Де знаходиться історико-меморіальний музей П. Куліша? **(на хуторі Мотронівка на Чернігівщині).**
8. У яких містах Західної Європи працював П. Куліш? **(Варшава, Відень).**
9. Для якого громадсько-політичного журналу писав твори П. Куліш? («Основа»).

Сектор «1 із 3»(2 бали).

1. Яку професію отримав Пантелеймон Куліш після закінчення навчання? **(вчитель, лікар, агроном).**
2. Де П. Куліш отримав початкову освіту? (вдома, у семінарії, у гімназії).
3. У якому журналі було надруковано роман «Чорна Рада»? («Основа», «Современник», «Хата»).
4. В якому українському місті розпочалася педагогічна діяльність письменника? **(Луцьк, Київ, Санкт-Петербург).**
5. Хто назвав П. Куліша «перворядною зіркою» українського письменства? (Тарас Шевченко, **Іван Франко**, Іван Нечуй-Левицький).
6. Якою була мета подорожі П. Куліша до Західної Європи? (лікування, відпочинок, **вивчення слов'янських мов, історії, культури та мистецтва).**

Сектор «Так або Ні» (1 бал).

1. Родина Кулішів за походженням прирівнювалася до дворянства? **(Так).**
2. Причиною арешту Пантелеймона Куліша був його роман «Чорна Рада»? **(Ні).**

3. Ідеалом Пантелеймона Куліша було хутірське життя? *(Так)*.

Тур другий. «Творчість»

У цьому турі бібліотекарі мають змогу перевірити знання з творчості.

Сектор «Бліц-факти» (3 бали).

1. Як називається українська абетка, яку склав Пантелеймон Куліш? *(Кулішівка)*.
2. Переклад якої книги вважають найвизначнішим у перекладацькій діяльності Куліша? *(Святе Письмо)*.
3. Якому письменнику П. Куліш присвятив двотомну працю? *(Миколі Гоголю)*.
4. Який твір Пантелеймона Куліша є першим українським історичним романом? *(«Чорна Рада»)*.
5. Який твір на думку письменника був найвдалішим? *(«Записки о Южной Руси»)*.
6. Як називається перша поетична збірка Куліша? *(«Досвітки. Думи та поеми»)*.
7. Яку назву має перша літературна спроба Куліша? *(Циган)*.
8. Віршована історична хроніка Пантелеймона Куліша? *(«Україна»)*.
9. Яких англійських письменників перекладав Куліш? *(Шекспір, Байрон)*.

Сектор «1 із 3» (2 бали).

1. У якому творі П. Куліш втілює ідеал свого життя? *(«Ориця», «Чорна Рада», «До кобзи»)*.

2. Яка повість П. Куліша написана на тему народних переказів? («Січові гості», «Циган», «**Огнений змії**»).
3. Про що розповідають автобіографічні повісті П. Куліша? (**Про роки навчання**, про одруження, про заслання).
4. Який твір Пантелеймона Куліша був написаний під впливом Пушкіна? («Алексей Однорог», «**Евгеній Онегин нашого времени**», «Петр Иванович Березин и его семейство, или Люди, решившиеся во что бы то ни стало быть счастливыми»).
5. До якого жанру літератури можна віднести твір, який Пантелеймон Куліш вважав своїм найбільшим успіхом? (Художня література, мемуарна, **наукова**)
6. Оповідання якого українського письменника редагував і видавав Пантелеймон Куліш? (Панас Мирний, Іван Франко, **Марко Вовчок**).

Сектор «Так або Ні» (1 бал).

1. Пантелеймон Куліш був письменником, поетом, драматургом, фольклористом, етнографом, мовознавцем, перекладачем, критиком, редактором, видавцем. (**Так**).
2. Пантелеймон Куліш творив лише українською мовою. (**Ні**).
3. Ряд історичних праць Пантелеймона Куліша викликав обурення серед української інтелігенції. (**Так**).

Тур третій. «Чорна рада»

У цьому турі учасники зможуть показати свої знання про перший український історичний роман

Сектор «Бліц-факти» (3 бали).

1. Коли відбувалися події, описані у романі? (**У 1663 році**).
2. Де проходила Чорна рада? (**У Ніжині**).
3. Між якими гетьманами точилася боротьба на Чорній раді? (**Якимом Сомком та Іваном Брюховецьким**).
4. Які герої роману є історичними особами? (**Брюховецький, Сомко, Золотаренко, Тетеря**).
5. Хто з героїв роману був водночас священником і воїном? (**Шрам**).
6. Ким були Кирило Тур і Богдан Черногор? (**Побратимами**).
7. Хто з героїв роману розбагатів під час війни з ляхами? (**Черевань**).
8. Кому належать слова: «Ось нехай лиш Господь нам допоможе зложити докупі обидва береги Дніпрові, тоді ми позабудимо усюди правнії суди, школи, академії, друкарні, піднімемо Україну вгору і возвеселим душі тих великих київських Ярославів і Мономахів.» (**Якимові Сомкові**).
9. Вгадати за описом: «Чи заговорить, чи рукою поведе, чи піде по хаті - так усякому на душі мов сонечко світить.» (**Леся**).

Сектор «1 із 3» (2 бали)

1. Про кого сказано: «Добрий козак, по батькові пішов. Одвага велика, а буде довговічний і на війні щасливий; ні шабля, ні куля його не одоліє...»? (Іван Брюховецький, **Петро Шраменко**, Кирило Тур).
2. Хто з героїв роману «бачить таке, чого видющий зроду не побачить»? (Яким Сомко, **Кобзар**, Шрам).

3. Кому належать слова: «Лучче мені проміняти шаблю на веретено, аніж напасти вдвох на одного»? (**Кирилові Туру**).
4. З ким була заручена Леся? (Із Петром, із **Якимом Сомком**, із Богданом Чорногором).
5. Кого можна вважати антигероєм у романі «Чорна Рада»? (Череваня, Василя Невольника, **Івана Брюховецького**).
6. Яка сцена роману є фінальною? (Чорна рада, смерть Якіма Сомка, **одруження Петра і Лесі**).

Сектор «Так або Ні» (1 бал).

1. Дія роману «Чорна рада» відбувається у часи Богдана Хмельницького. (**Ні**).
2. Чорна рада — козацька рада, в якій, крім старшини, брала участь велика кількість рядових козаків (чорна від слова «чернь»). (**Так**).
3. Думки автора про долю України висловлює гетьман Яким Сомко. (**Так**).

Пантелеймон Куліш: **у пошуках національного** **самоусвідомлення**

до 205-річчя від дня народження
Пантелеймона Куліша

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ВІДПОВІДАЛЬНА ЗА ВИПУСК Т.М. КЛЮЙ
КОМП'ЮТЕРНА ВЕРСТКА, НАБІР ТА ОФОРМЛЕННЯ О.В. ДОРОХОВА
ЛІТЕРАТУРНІ РЕДАКТОРИ Л.М. КАЗАКОВА, Н.І. ШЕША

ВИДАВЕЦЬ ТА ВИГОТОВЛЮВАЧ
КЗ «ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ»
ПРОСПЕКТ ЛЕВКА ЛУК'ЯНЕНКА, 22-А, М. ЧЕРНІГІВ, 14032

ТЕЛ. (0462) 610-130
[HTTPS://CHERNIHIV-LIB.ORG.UA](https://chernihiv-lib.org.ua)
MAIL: CHERNIGIVODB@UKR.NET